

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд на тема:

„Динамика в развитието на изобразителните способности на децата в предучилищна и на учениците в начална училищна възраст“

за придобиване на научната степен „доктор на науките“

**Област на висше образование 1. Педагогически науки
Професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика)**

**Автор: проф. д-р Лучия Малинова Ангелова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по науки за образованието и изкуствата
Катедра „Предучилищна и медийна педагогика“**

Процедурата за придобиване на научната степен „доктор на науките“ се реализира по *Закон за развитие на академичния състав в Република България, Правилник за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски“*. Със Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ е определен състав на научното жури – № РД 38-110/19.02.2019 г.

В изпълнение на нормативните изисквания отчитам, че дисертационният труд е авторски продукт и не повтаря темата и съдържанието на дисертационния труд за придобиването на образователната и научна степен „доктор“.

Данни за дисертацията и автореферата

Дисертационният труд, представен от проф. д-р Лучия Ангелова, е с общ обем 245 страници. В структурно-композиционно отношение е изграден от увод, две глави, заключение, изводи и литература, която включва 117 източника, от които 81 на български, 26 на руски и 10 на

английски език, представлящи фундаментални разработки, свързани с темата на дисертацията.

Авторефератът, в рамките на 36 страници, отразява коректно съдържанието на дисертационния труд и е изготвен съобразно изискванията.

Съдържателни характеристики на дисертационния труд

Актуалността на дисертационния труд за динамика в развитието на изобразителните способности при децата в предучилищна и на учениците в начална училищна възраст може да се изведе в най-малко два аспекта:

- Съобразно *Закона за предучилищното и училищното образование*, децата, освен, че е необходимо да усвоят определено учебно съдържание, е необходимо чрез това съдържание със социално-педагогически подходи и отношения в предучилищна и училищна среда, да се индивидуализира и стимулира творчески развитието им.
- Освен това творческата работа чрез изобразителна дейност е важен фактор за развитието, поведението и взаимоотношенията при децата, а при нарушени такива – да бъде в подкрепа или част от изобразително-терапевтична дейност за по-добрия личностен статус на децата и учениците.

Проблемът, на който е посветен дисертационния труд, е значим в различни направления на образователно-възпитателната и социално-педагогическата сфера. Проследяването на динамиката на изобразителните дейности, като отражение върху статуса и развитието на децата в детската градина и учениците в началното училище, е важен компонент за планирането и реализирането на методическите подходи и програми по изпълнение на държавните образователни изисквания, за реализирането на социално-културната функция на образованието и за успешната адаптация

и интеграция на децата в средата на връстници, в детската градина и в училище.

В увода на дисертационния труд прецизно и научно аргументирано са изведени мотивите за разработването на тази проблематика под формата на научен труд. Ясно и точно е представен научният апарат на изследването – обект, предмет, цели, задачи, хипотеза. Представен е инструментариумът, организацията и контингентът на изследването.

Методите на изследването кореспондират с поставените цели, а именно: анкетно проучване, проведено в рамките на национално изследване на тема „Детето в съвременния информационен свят” (в четири етапа, с последен през 2014 г.); проективен тест „Схематични рисунки“; рисувателен тест „Довършване на рисунка“ и тест „Конструктивна загатка“.

Емпиричното изследване е проведено сред внушителен брой деца в различни експериментални ситуации. Чрез проективния тест „Схематични рисунки” са изследвани 254 деца в 5 експериментални серии, като са реализирани общо 1016 експериментални серии. Чрез теста „Конструктивна загатка” са изследвани 354 деца в две серии - реализирани са 708 експериментални серии. Чрез рисувателния тест „Довършване на рисунка” са изследвани 312 деца в 4 серии с по 4 варианта, като са реализирани 1248 експериментални серии.

Първата глава от дисертационния труд „Теория на изобразителната дейност“ предлага задълбочен анализ на концепции за детското развитие, на особеностите на творческата изобразителна дейност на децата, на етапите в развитието на изобразителните способности. Аргументирано е представена връзката между развитието на изобразителните способности и творчеството, както и видовете изобразителна дейност.

Втора глава „Изобразителното изкуство и изобразително-творческата дейност в системата на детската градина и началното училище“ извежда функционалните измерения на изобразително-творческата дейност и изобразителните способности на децата в предучилищна и начална училищна възраст. Тук сполучливо са представени методологията и подходите към изобразителното изкуство и изобразително-творческата дейност. Направен е ефективен анализ на съдържанието на изобразителното изкуство като система за надграждане на знания, умения и отношения, както и на принципите за надграждане при обучението по изобразително изкуство. Много добре са обследвани корекционните и терапевтичните възможности на изобразителното изкуство и на изобразително-творческата дейност, което е приносен акцент за съчетаването на творчеството чрез изобразителното изкуство със социално-подпомагащата му роля. Разгледано е обстойно изобразителното изкуство в контекста на естетико-художественото развитие – като оценка, готовност за училище и диагностика.

Въз основа на направеното цялостно теоретично и емпирично проучване са формулирани задълбочени **изводи** за ролята на диагностиката на изобразително-творческата дейност и изобразителното изкуство като художествено пресъздаване за развиването на умения за целенасочено изпълнение на естетико-художествени задачи от децата, както и за развиването на умения от децата за самоосъзнаване в процеса на изпълнение и реализация на художествено-творчески дейности. Също така много важен извод, относно развиващите и терапевтичните функции на изобразително-творческите дейности, до който достига проф. Малинова, е, че включването на диагностиката при изобразително-творческите дейности при децата допринася освен за развитие на изобразителните им способности, но е и възможност за изграждане на система за надграждане на знания, умения и отношения при усвояване на основите на

изобразителното изкуство, като отново се подчертава ролята на терапевтичните практики в тази посока.

Публикации

По процедурата за „доктор на науките“ проф. д-р Лучия Ангелова прилага: 6 монографии - 4 от които в съавторство, 15 учебника в съавторство, 1 студия в съавторство, 15 статии в периодични издания и доклади в научни сборници у нас (14 в съавторство), 3 статии в чужбина (една в съавторство). Прави впечатление екипността, при която проф. Лучия Ангелова реализира идеите си - в съавторство на монографии, студии, статии и учебници.

Забелязаните цитирания потвърждават значимостта на разработваната проблематика.

Приноси

Приемам формулираните приноси от проф. д-р Лучия Ангелова като реално постигнати.

Важен такъв е извеждането и аргументирането на дейностите чрез изобразително изкуство при децата в предучилищна и учениците в начална училищна възраст за перспективите в детското развитие и конкретно за развиване на изобразителните им способности като част от тяхната успешна социализация.

От съществено значение за ефективното реализиране на образователните задачи в детската градина и началното училище е извеждането и обосноваването на спецификата на отделните възрастови периоди – предучилищна и начална училищна възраст, за конструирането на учебно съдържание по изобразително изкуство с етапи, форми и конкретни методи на взаимодействие между децата и учителя.

Особено важно е диференцирането и определянето на възможностите за надграждане на образователното съдържание относно изобразителното изкуство и изобразително-творческата дейност в

предучилищна и начална училищна възраст, съобразно възрастта и развитието на децата, като успешен преход между различните образователни степени.

Заключение

Въз основа на изведените и постигнати приноси, цялостно представения и аргументиран научен анализ на проблема за изобразителните способности на децата в предучилищна и начална училищна възраст, високата научно-изследователска култура на авторката **давам своята положителна оценка** за дисертацията на тема *„Динамика в развитието на изобразителните способности на децата в предучилищна и на учениците в начална училищна възраст“* и убедено ще гласувам положително за присъждането на проф. д-р Лучия Малинова Ангелова на научната степен „доктор на науките” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика).

25.04.2019 г.

Рецензент:

/проф. д-р Розалия Кузманова – Карталова/

REVIEW

on a dissertation on:

"Dynamics in the Development of the Imaging Abilities of Preschool Children
and Primary School Pupils"

for acquiring the scientific degree "Doctor of Sciences"

Higher Education Area 1. Pedagogical Sciences

Professional Area 1.2. Pedagogy (Pre-school Pedagogy)

Author: Prof. Lucia Malinova Angelova, Phd

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Faculty of Education and Arts

Department of Preschool and Media Pedagogy

The procedure for acquiring the scientific degree "Doctor of Sciences" is implemented under the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulation for the Implementation of the Law for the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria and the Regulations for the Terms and Procedure for Acquisition of Degrees and Loan of academic positions at Sofia University "St. Kliment Ohridski". According to the Order of the Sofia University "St. Kliment Ohridski" Rector has been composed a Scientific Jury - No RD 38-110 / 19.02.2019.

In compliance with the normative framework, that dissertation work is an author's product and does not repeat the topic and the content of dissertation thesis for acquiring education and scientific degree "doctor".

Dissertation and autoreferation data

The dissertation presented by Prof. Lucia Angelova has a total volume of 245 pages. In structural-composition terms, it is based on an introduction, two chapters, conclusions, conclusions and literature, which includes 117 sources, of which 81 in Bulgarian, 26 in Russian and 10 in English, representing fundamental works related to the dissertation theme.

The authoreferate, within 36 pages, reflects the content of the dissertation correctly and has been prepared according to the requirements.

Content of dissertation thesis

The up-to-date dissertation work on dynamics in the development of imaging abilities in preschool children and primary school pupils can be explained in at least two aspects:

- According to the Pre-school and School Education Act, children, apart from the fact that they need to acquire certain educational content, it is necessary through this content with socio-pedagogical approaches and attitudes in pre-school and school environment to enhance and stimulate their creative and individual development.

- In addition, creative work through imagery is an important factor in children's development, behavior and relationship, and in the case of disturbed ones - to support or part of a pictorial-therapeutical activity for the better personal status of children and students.

The problem of the dissertation is important in different directions of the educational, social and pedagogical topic. Tracking the dynamics of art activities as a reflection on the status and development of children in kindergarten and elementary school students is an important component in the planning and implementation of methodological approaches and programs for the fulfillment of the state educational requirements for the realization of the socio-cultural function education and the successful adaptation and integration of children in the peer environment, kindergarten and school.

In the introduction of the dissertation work, the motives for the elaboration of this problem in the form of scientific work are explained precisely and scientifically. The scientific elements of the study is clearly and precisely presented - object, subject, goals, tasks, hypothesis. The toolbox, organization and contingent of the study are presented.

The methods of the survey correspond to the objectives set, namely: a survey conducted in the framework of a national survey entitled "The Child in the Contemporary Information World" (in four phases, last in 2014); Design Test "Schematic Drawings"; Painting Completion and Test Constructive Hint.

The empirical study was conducted among an impressive number of children in different experimental situations. Through the "Schematic Drawing" test, 254 children were tested in 5 experimental series, with a total of 1016 experimental series. 354 children in two series were tested through the "Constructive Riddle Test" - 708 experimental series were conducted. Through the "Finishing the Painting" painting test, 312 children were tested in 4 series with 4 variants, and 1248 experimental series were performed.

The first chapter of the dissertation "Theory of Fine Arts" offers an in-depth analysis of concepts of child development, the peculiarities of children's creative art, the stages in the development of imaging abilities. It has been presented the relationship between the development of imaging abilities and creativity, as well as the types of art activity.

The second chapter, "The Fine Arts and Fine Arts in the System of the Kindergarten and Primary School", presents the functional dimensions of the art work and the imaging abilities of the children in pre-school and primary school age. The methodology and approaches to the fine arts and the pictorial-creative activity are presented here.

There is an effective analysis of the content of the art as a system for building knowledge, skills and relationship, as well as the principles for the upgrade of the art education. The corrective and therapeutic capabilities of fine

arts and creative arts have been well studied, which has been an emphasis on combining art through fine arts with its socially-supporting role. Extensive art in the context of aesthetic and artistic development - such as assessment, readiness for school, and diagnostics - has been extensively studied.

Based on the overall theoretical and empirical study, in-depth conclusions were drawn on the role of the diagnostics of pictorial art and art as an artistic expression for the development of skills for the purposeful realization of aesthetic-artistic tasks by children as well as for the development of skills children for self-awareness in the process of performing and realizing artistic and creative activities.

Also, a very important conclusion regarding the developmental and therapeutic functions of the pictorial activities reached by Prof. Malinova is that the inclusion of diagnostics in art creativity in children contributes not only to the development of their pictorial abilities, but also an opportunity to build a system for building up knowledge, skills and attitudes in learning the basics of fine arts, re-emphasizing the role of therapeutic practices in this direction.

Publications

Under the Doctor of Sciences Proceedings Prof. Lucia Angelova: 6 monographic books - 4 of which co-authored, 15 co-authorship books, 1 co-authorship studios, 15 articles in periodicals and papers in scientific collections in our country (14 in co-authorship), 3 articles abroad (one in co-authorship). It is impressive the team, where Prof. Lucia Angelova realizes its ideas - in co-authorship of monographs, studios, articles and textbooks.

The cited quotes confirm the significance of the issues being developed.

Contributions

I accept the formulated contributions from Prof. Lucia Angelova as actually achieved.

An important one is the presentation and argumentation of pictorial art activities in pre-school and primary school pupils about the perspectives of child development and specifically on the development of their pictorial abilities as part of their successful socialization.

It is essential for the effective realization of the educational tasks in kindergarten and elementary school to derive and justify the specifics of individual ages - pre-school and elementary school age - for the construction of fine arts content with stages, forms and specific methods of interaction between children and teacher.

It is particularly important to differentiate and define the opportunities for upgrading educational content on fine arts and artwork at pre-school and primary school age, according to the age and development of children as a successful transition between different degrees.

Conclusion

On the basis of the presented and achieved contributions, the fully presented and well-founded scientific analysis of the problem of the imaging abilities of pre-school and elementary school children, the author's high scientific research culture gives her a positive assessment of the dissertation entitled "Dynamics in the Development of Fine Abilities of pre-school and primary school pupils" and I will convincingly vote for the award of Prof. Lucia Malinova Angelova to the scientific degree "Doctor sciences" in higher education 1. Pedagogical sciences, professional field 1.2. Pedagogy (Preschool Pedagogy).

25.04.2019 г.

Reviewer:

/Prof. Rosalia Kuzmanova – Kartalova, Phd/